

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

DE ROEPING VAN MAIGRET

Velen van u zullen hem wel kennen; Maigret, commissaris van de Parijse recherche, over wiens avonturen Georges Simenon al ongeveer honderd boeken heeft geschreven. Maigret is een heel apart type. De hartstochtelijke lezers van de echte speurdersromans storen zich vaak aan de ietwat lome sfeer, die in de boeken over Maigret heerst en ze voelen zich niet bevredigd of zelfs wel geïrriteerd, doordat er in zekere zin zo weinig gewelddadigs gebeurt.

Maar miljoenen mensen over de hele wereld grijpen onmiddellijk naar een „nieuwe Maigret” die is verschenen — en enkele uren duiken ze onder in de typische wereld van die merkwaardige man Maigret.

Het is een boeiend spel geworden zich hem in levende lijve voor te stellen aan de hand van kleine trekjes, die verspreid staan door de boeken van Simenon. Maigret is een zware, logge, forse man van één meter tachtig. Zijn lichaamsbouw is grof en eigenlijk plebeïsch. Zijn gezicht lijkt wat onbeholpen gesneden uit hard hout. Hij doet zich lomp en dwars voor, koppig en zwijgzaam. Zelden praat hij lang achter elkaar. Altijd steekt er een pijp uit zijn mond. Geen enkele gewichtigheid is aan hem te onderkennen. Hij noteert praktisch nooit iets en een agenda houdt hij er niet op na. Het schrijven van rapporten doet hij met grote tegenzin.

Wie een aantal Maigrets heeft gelezen, kent deze man alsof hij in zijn omgeving leeft, Maigret is een *werkelijk mens*.

Hij is geen vechter, geen jager op mensen, geen abstracte puzzelaar. Hij is evenmin een superieure intelligentie. Hij is een gewone man, die wil begrijpen wat zijn medemensen bezielt. Je kunt hem voor ogen halen, zoals hij, bezig met een akelige zaak, door Parijse straatjes loopt, het huis binnengaat, waarin de wandaad is gebeurd, log gaat zitten in de loge van de concierge, iets vraagt dat niets met de zaak te maken lijkt te hebben. Soms stil blijft zitten, zijn pijp laat uitgaan, opstaat, een kamer binnengaat, rondkijkt en dan gewoon ineens blijft stilstaan. Er is niets geheimzinnigs

aan. Als men hem vraagt: wat denkt u commissaris — dan gromt hij: ik denk niet. Of: weet u al iets — dan zegt hij zacht en afwezig: ik weet niets. Maar gelooft u... „Geloven doe ik ook niets.”

Maigret wil het leven proeven en ruiken en voelen; het leven dat achter het gedrag zit. Hij heeft eens gezegd, met een schouderophalen: iemand zonder verleden is niet compleet.

Maigret houdt zichzelf niet voor een geweldige vent, hij beschouwt zich ook niet als de smetteloze handhaver van het recht en de orde. Inderdaad maakt hij mannen en vrouwen van allerlei slag mee, in de meest afschuwelijke situaties. Hij kijkt, luistert en probeert te begrijpen. Niet om een of ander menselijk mysterie te ontsluiten, maar om gewoon de ene daad uit de andere te zien voortvloeien, om stemmingen te peilen op hun hevigheid, op hun vermogen tot ontlasting. Maigret poogt de waarheid zo dicht mogelijk te naderen, maar dertig jaar intens verkeer met de mensen — en met zichzelf — heeft hem het besef bijgebracht, dat de waarheid over een mens ongrijpbaar is. Een onderzoek naar een wandaad begint hij dan ook altijd met een zekere bedruktheid. Hij wantrouwt ieder snel oordeel. Hetgeen ieder zonneklaar voorkomt, schuift hij opzij. De meest voor de hand liggende motieven van de mensen zijn niet altijd de sterkste.

Van de mensen, ook van zichzelf, heeft Maigret geen hoge dunk. Maar met verbeteren woede gelooft hij toch in de mensen. Zijn vak

personalia

P. SPIGT. Geboren 1919 te Amsterdam. Werkt bij een grote bankinstelling aldaar. Lid van het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond.

Schreef boek over Multatuli. Publiceert historische en literaire opstellen.

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 14 maart 1965

brenkt hem bij de zwakke plekken van de mens — zij vormen in feite het succes van zijn werk — maar er is geen spoor van triomf in hem — eerder een overheersend gevoel van neerslachtigheid, als hij een zaak heeft opgelost en de dader heeft vastgezet.

Het is dan ook een bevrijding voor hem, dat hij eigenlijk niet hoeft te oordelen. Het dossier kan overhandigd worden aan de openbare aanklager — en de rechters moeten oordelen. Hij begrijpt het te goed om nog te kunnen oordelen.

Wat bezielt Maigret eigenlijk in zijn leven en werken? In de drama's die hij beleeft, die hij van nabij gadeslaat, bekruipt hem vaak een doffe woede. Hij ziet mensen naar hun ondergang toeglijden. En hij vraagt zich dan af: Kan *niemand* daar nu iets aan doen? Moet je je er maar bij neerleggen, dat iemand gewoon verkeerde dingen doet, zich laat verleiden door stemmingen, driften en vooroordelen tot fatale handelingen?

De wanhopige woede van Maigret richt zich tegen het zinloos mislukken. Hij zou ze beet willen pakken, stevig beet, en ze toebijten: u gaat verkeerd — zo gaat u onherroepelijk naar de catastrofe.

Eenmaal heeft hij zijn roeping gedefinieerd: *raccommodeur des destins* — Deze uitdrukking is het beste te vertalen met: reparateur van bestaantjes. Een „bestaantjeslapper”. In zekere zin — hij weet dit — wil hij voor Onze Lieve Heer spelen. Hij kan er niet in berusten dat iemand in de versukkeling raakt, hij wil er iets aan doen. Hij wil het ze zeggen, het laten merken, dat ze de verkeerde kant opgaan, dat het anders kan, dat het zinloos is om z'n bestaan te verwoesten. Dat is de roeping van Maigret, dat drijft hem — en in zekere zin zou ik Maigret de *moderne mens* willen noemen.

Maigret — een romanfiguur van Simon — is in de loop der jaren losgeraakt van de hem toebedeelde politietak; hij is ook aan de roman ontstegen: hij is een *mens* geworden die wij kennen. Als speurder, als detective zonder meer zou hij ook niet zo populair zijn geworden over de gehele wereld. Miljoenen kennen hem werkelijk — niet als politiemans, maar als mens, als medemens in de beste zin van dit woord. Zij herkennen een goed stuk van zichzelf in hem — in het sterke, robuuste, maar ook in het twijfelzuchtige, onzekere. Passief ondergaat men de markante persoonlijkheid van Maigret als de vaderlijke man, grommend en nors maar hulpvaardig. Maar ook actief vindt men verwantschap in hem; de behoefte namelijk die bijna ieder mens heeft om zelf vader of moeder en helper te zijn.

En dat is — dames en heren — toch wel een merkwaardig kenmerk van onze tijd. Dwars tegen de materiële tendens van massificatie en vervreemding in, zet zich de drang tot *medemenselijkheid* door. Schamper kan men zeggen: de mensen bemoeien zich wel wat erg met de mensen. Maar deze neiging tot het zich bezig houden met de ander is toch een wezenlijk antwoord van onze generaties op de verkillend en verzakelijking van ons bestaan.

En er is meer. Wij mensen van deze tijd kunnen aan een besef van verantwoordelijkheid voor de anderen, naast en tegenover ons, eenvoudig niet meer ontkomen, doordat in toenemende mate een hogere, een goddelijke ver-

antwoordelijkheid voor het verloop der dingen niet meer wordt ervaren. De mens is meer en meer ingesteld geraakt op zijn horizontale relaties. Een uiterst scherpzinnig litterair criticus, zelfs een gelovig man, zei het kort geleden in een persoonlijk gesprek: de verticale relatie van de mens, de verhouding van de mens tot God, is uit onze cultuur aan het verdwijnen.

Hoe dit zij, het heeft met wil of onwil niets te maken; de mens van onze dagen bestaat bewust of onbewust door *medemenselijkheid*. Dit woord krijgt al gauw de klank van een halfzachte leuze, geladen van sentimentele nieuwsgierigheid naar het lek en gebrek van de burenen. Maar in werkelijkheid is het de haarscherpe definitie — niet van onze bemoeizuchtige hebbelijkheden — maar van onze menselijke positie in het leven van vandaag. Wie zich ook maar enigermate bewust is van zijn mogelijkheden en grenzen, die weet dat wij onze menselijkheid, ons mens-zijn, pas bereiken dóór de ander. Met en door de ander ontplooit het niet te benemen wezen zich tot een mens. Buiten en zonder de medemens heeft geen wezen enig weet van zijn aard en van zijn structuur, van zijn betekenis en van zijn waarde.

Dit groeiende besef neemt men allerwege waar, ook in de kerken — maar van het Humanistisch Verbond is het als het ware „het tweede gezicht”. Op de voorgrond staat uiteraard het schrijvend en sprekend uiteenzetten van wat het humanisme betekent, wat het wil, wat het erkent en wat het verwerpt. In allerlei publicaties in boeken en brochures, voor deze microfoon, voor de televisie, op lezingen en in forums zijn wij almaar doende om uit te leggen wat de inhoud van onze levensovertuiging is.

Maar daarachter, achter dat steeds duidelijker gezicht, gebeurt veel meer. Daar wordt beoefend wat wij *practisch humanisme* noemen. Dat is tamelijk stil werk, niet spectaculair. Over het hele land, in steden en dorpen, zijn honderden vrijwilligers bezig met hun praktische werk; in de werkkampen, in de gevangenissen, in de kazernes, in de bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, op ziekenbezoek, bij bejaarden. Onder leiding van een handjevol beroepskrachten — die werkweken maken van 80 tot 100 uren — wordt ver van alle publiciteit een geweldig werk verzet.

Wat bezielt deze mensen? Zijn zij bezeten van een ongezonde bemoeizucht? Is het een toch wel wat gore nieuwsgierigheid naar de moeilijkheden van de ander, in zijn gezin, in zijn werk?

Ik geloof niet, dat het zinvol is erg diep te graven in de verschillende motieven van deze praktische helpers en raadslieden als er erkend moet worden dat het een heilzaam werk is dat wordt verzet. En dan is het klaarblijkelijk dat deze mensen worden beziend door de neiging — roeping is misschien een te groot woord — om „het er niet bij te laten zitten”. In hun sterk besef voor de verantwoordelijkheid, ook voor de ander, willen zij die ander helpen het weer klaar te spelen met het leven. Het zijn in zekere zin wel „bestaantjeslappers”, hoewel niet gewelddadig! Ze pakken niemand bij de kraag om hem weer in het gareel te brengen. Onuitgenodigd bemoeien zij zich niet met iemand. Daar zouden ze ook geen tijd voor hebben — de dringende vraag is al te groot. En, nogmaals, wáárom doen ze

het? Omdat het niet alleen zo zinloos, maar ook menselijk niet te verantwoorden is om het met de ander mis te laten gaan — en soms kunnen wij mensen elkaar werkelijk helpen! Om dit werk mogelijk te maken, om de kosten die aan beroepswerk, maar ook aan de bezigheden van die honderden vrijwilligers zijn verbonden, geeft het Humanistisch Verbond jaarlijks een steeds groter bedrag uit. Het ligt nu al tussen één en twee honderd duizend gulden. Dat is een geweldig bedrag voor een organisatie van dertienduizend leden. En dan is dit praktische werk toch eigenlijk maar een deel van de taak die het Verbond zich stelt. In 1957 hebben een paar mensen het *Steunfonds Practisch Humanisme* opgericht — een fonds, dat gelden verzamelt om die over te dragen aan het Humanistisch Verbond, met het verzoek die middelen te besteden voor die praktische werkzaamheden. Ook in deze maand maart heeft het Steunfonds haar grote actie voor tenminste honderdduizend gulden weer ingezet en ik zou u willen verzoeken een bijdrage te storten op de postgirorekening van het Steunfonds Practisch Humanisme, nr. 6168. Dit nummer herhaal ik straks nog eenmaal.

Maar begrijpt u, hoe nodig het is dit werk mogelijk te maken?

We zouden sterke verhalen kunnen vertellen om te illustreren hoezeer dit praktische humanisme waard is verricht te worden en hoezeer ook de toeneming van het werk zelf de betekenis al bewijst.

Maar afgezien van het feit dat het ongewenst is gevallen uit de praktijk — hoe versluierd en anoniem dan ook — in het openbaar te bespreken, het navertellen van stukken uit het leven gaat in een verhaal altijd onvermijdelijk een beetje sentimenteel klinken. Dat is bijna altijd zo. Probeer eens een ernstig feit uit uw leven na te vertellen — onder het vertellen krijgt u een droge mond van de drakerigheid van uw verhaal. Je moet een kunstenaar zijn om een stuk naverteld leven van echt leven te vervullen.

Daar moet bij bedacht worden, dat de menselijke moeilijkheden, die door de mensen van het praktisch humanisme worden behandeld, eigenlijk objectief niet zo verschrikkelijk ernstig zijn. Het leven voltrekt zich nu eenmaal niet alleen in ontzettend erge en buitengewoon zalige momenten. Onze raadsleden slepen niet voortdurend mensen bij de poort van de dood vandaan. Ze verlossen iemand niet van zijn angstneurose — ze wágen zich daaraan gelukkig niet eens.

Er is veel en vaak klein en knagend, eenzaam verdriet. En doorgaans betekent de hulp niet veel meer dan: iemand eens helemaal laten uitspreken — alléén maar een

goed luisteraar zijn; niet op de ander neer kijken, hem ook niet naar de mond praten, maar op één hoogte iemand doen voelen dat hij serieus wordt genomen.

Een heel simpel geval wil ik u toch wel vertellen. Een vrijwillig raadsman kreeg van een man die in een arbeiderskamp verbleef een briefje waarin werd gevraagd of hij eens met hem kon praten. Hij kende de man, een gesloten karakter, en besloot niet te wachten tot zijn volgende periodieke bezoek aan het kamp. De raadsman moest na zijn gewone dagelijkse werk meteen de trein nemen en tachtig kilometers reizen. Enkele uren hebben ze met elkaar gesproken. 't Was helemaal geen gewichtige zaak. Eigenlijk nauwelijks een „probleem“. De man had in de afzondering van het verblijf in het kamp, vooral steeds na de week-ends thuis, het wat machteloze gevoel gekregen dat zijn oudste zoon van zestien jaar hem ontglipte. Er waren geen ruzies, geen scènes; niets dan kleine symptomen van vervreemding en verwijdering. De jongen had er de leeftijd voor, eigenlijk niets bijzonders. Maar al pratende begreep de raadsman dat hij ruim de tijd moest nemen om de man de gelegenheid te geven zijn gevoelens en overwegingen uit te spreken, om ze eens objectief buiten zich, als het ware uit de nacht in het daglicht te brengen.

Bij het afscheid nemen op het perron bleek dit ook. Ze gaven elkaar de hand en wat hij niet bij de aankomst van de raadsman had gedaan dat deed hij nu: hij verontschuldigde zich de ander zo'n reis te hebben laten maken.

Dat is wel te begrijpen. Bij de aankomst was zijn taak nog een tamelijk donkere moeilijkheid, het lange gesprek had veel verduidelijkt en de vereenvoudiging van het euvel bezorgde hem nu een gevoel van lichte verlegenheid.

Hij zei het fijn gevonden te hebben zich eens te hebben kunnen uitspreken. Collega's zouden zijn zorgen weggewuifd hebben; ach die rotjongens, trek je d'r niets van aan! Een geschoold psycholoog zou het misschien als een „geval“ beschouwd hebben. „En dat is het niet meneer. Ik moet gewoon meer zeggen wat ik denk.“ De raadsman ging weer naar huis. Tachtig kilometers. Onderweg kocht hij wat te eten.

En kijk, dat treinkaartje en die kleine kosten, die moeten nu onder meer op de één of andere manier bijeen worden gebracht. Ook meer beroepskrachten moeten worden aangesteld om dat leger van vrijwilligers te steunen. Want die vrijwilligers moeten soms ook iemand hebben, bij wie ze te rade kunnen gaan. En dat kost geld. Veel geld. Ik noem nog één keer het gironummer van het Steunfonds Practisch Humanisme: 6168. Wij danken u bij voorbaat.

P. SPIGT

GIRO
6168

Stichting Steunfonds
Praktisch Humanisme
te Amersfoort, Curaçolaan 16 c

De raadsel-spreuken die de „duistere” Hera-kleitos vanuit Ephesus (in Jonië, de kuststrook van Klein-Azië) de wereld in geslingerd had, ontlokten een antwoord en een bestrijding aan een denker, die helemaal aan het andere eind van de Griekse wereld woonde: aan Parmenides, afkomstig uit Elea in Zuid-Italië.

De oerstof, die door de Jonische natuurfilosofen voortdurend wordt gezocht, moet aan twee eisen voldoen:

1. zij moet de rusteloze verandering in de verschijnselen verklaren;
2. en toch zelf het onveranderlijke, blijvende zijn temidden van wat wordt en weer te-loor gaat.

Hera-kleitos had maar aan één van deze eisen recht gedaan. Hem had de altijd doorgaande stroom van het *worden* zo geboeid („Alles vloeit, niets blijft”), dat er eigenlijk van een zijn niet meer gesproken kan worden. En juist van het worden kan Parmenides zich geen aanvaardbare voorstelling maken, zodat hij er toe komt dit als onmogelijk, immers ondenkbaar te verwerpen.

Wat is, zo vraagt Parmenides zich af, van alle theorieën die men tot dusver heeft opgezet, de gemeenschappelijke vooronderstelling? En hij geeft het verrassende antwoord: dat het niet-zijnde is. Maar, zegt hij dan, dat is eenvoudig niet mogelijk: het zijnde *is*, en het niet-zijnde is niet. Voor wie hieraan vasthoudt, moet het duidelijk zijn, dat er van wat men dan noemt „worden” en „vergaan” geen sprake meer kan zijn. Worden immers zou betekenen dat het niet-zijnde overgaat in het zijnde, en vergaan juist andersom, dat het zijnde overgaat in het niet-zijnde. Dat het zijnde *is*, brengt met zich mee dat het heelal vol is — hij spreekt in dit verband van een bol — en dat er niet zo iets is als ledige ruimte. Hieruit volgt dan weer dat er ook niet zo iets is als beweging. Bepaald voorzichtig geven de Grieken niet uitdrukking aan wat zij gevonden hebben: Hera-kleitos proclameert dat alles verandert, Parmenides dat er niets verandert. Voor hem is het zijnde een onveranderlijke, onbeweeglijke massa, die voor eeuwig moet blijven stilstaan. Maar wij zien toch de wereld veranderen. Zeker, onze waarneming spiegelt ons dit voor, maar wat de mensen zien, horen en voelen, is zuiver illusie. Waarheid kunnen we alleen bereiken door het denken, en het denken leert ons onweerlegbaar dat de wereld heel anders moet zijn dan de waanvoorstellin-

gen die wij aan de zintuigen te danken hebben.

Parmenides heeft, zegt Aristoteles terecht, de wereld stilgezet, en hij is a-fysisch. Men zou dit kunnen aanvullen met te zeggen: hij is meta-fysisch. Hera-kleitos had al gezegd, dat oren en ogen slechte getuigen zijn voor mensen die niet in staat zijn dat wat zij zeggen, te interpreteren. Maar Parmenides verwerpt eenvoudig de resultaten van de zintuigelijke waarneming.

Weliswaar wijdt hij het tweede deel van zijn leerdicht aan de meningen of liever de waanvoorstellingen van de stervelingen — hij zelf wordt door een godin ingewijd in de waarheid — maar hij doet dit niet, omdat hij aan deze voorstellingen op zich zelf een positieve waarde toekent, maar omdat hij het nuttig acht dat zijn volgelingen bekend zijn met de opvattingen van zijn tegenstanders, opvattingen die hij zelf voordat hij van de duisternis in het licht kwam ook eens gekoesterd heeft, maar waarvan hij nu genezen is. Bovendien is er wel slechts één waarheid, maar er zijn vele onjuiste meningen, die niet allemaal even ver van de waarheid verwijderd zijn. Men moet dus de minst slechte onder de mogelijke theorieën over de schijnwereld kiezen. Parmenides ziet dan ook niet helemaal af van geografische en astronomische uitspraken, maar hij biedt ze niet aan als waar.

Maar zijn belangstelling gaat toch voornamelijk uit niet naar de wereld van de verschijnselen, maar naar de wereld achter de verschijnselen, waartoe naar zijn overtuiging alleen het denken toegang kan verschaffen.

Het Griekse werkwoord voor zijn doet in de eerste plaats dienst als koppelwerkwoord, en heeft bovendien de betekenis van er zijn, d.w.z. bestaan. Op het niet uit elkaar houden van deze verschillende betekenissen berust een goed deel van Parmenides' opzienbarende resultaten. Zijn betekenis ligt vooral in het feit dat hij de Grieken is voorgegaan op de weg van het abstracte denken en voor de meest ongerijmde consequenties die hij op die weg vond, niet is teruggedeïnsd.

De Grieken hebben blijkbaar een natuurlijke begaafdheid gehad in die richting, in elk geval zij hebben zich gretige leerlingen getoond, en hebben niet zelden wat men dan de feiten noemt, verwaarloosd. Men heeft wel beweerd dat zij daardoor de ontwikkeling van de natuurwetenschappen een duizend jaar hebben geremd.

LIBBE VAN DER WAL

lezingen voor de radio

di. 16 maart VARA ± 22.00 uur: Televisie: „Actueel Humanisme”.

zo. 21 maart VARA 9.45 uur: P. N. Kruyswijk: „De laatste eer”.

zo. 28 maart VARA 9.45 uur: H. Bonger: „Geef ons de middelen”.

zo. 4 april VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”.